

УДК 32 (477)

DOI: 10.30840/2413-7065.1(78).2021.228892

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНІ ЗАГРОЗИ У ЗВ'ЯЗКУ З ІМОВІРНОЮ ВІЙСЬКОВОЮ ЕСКАЛАЦІЄЮ В ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ РЕГІОНІ

Антон БОНДАРЕНКО

orcid.org/0000-0001-9665-1884

кандидат історичних наук, науковий співробітник
відділу військово-патріотичного виховання НДІУ

Анотація. У статті аналізуються військово-політичні загрози українській державності у зв'язку з імовірним посиленням провокацій Російської Федерації, загальної ескалації та можливості повномасштабного збройного конфлікту у Центральноєвропейському регіоні. Розглядаються гіпотетичні агресивні експансіоністські дії кремлівської влади проти України та інших держав Центральної Європи. Відзначається, що владою Російської Федерації використовувалась однотипна стратегія регіональної дестабілізації з подальшим військовим втручанням. Авторитарний кремлівський режим здатен захищатися виключно агресивною зовнішньою політикою і, опинившись на рубіконі втрати влади, може вдатися до різких дестабілізуючих кроків включно з розв'язанням повномасштабної війни у Центральній Європі. Аналізуються геополітичні процеси, що складаються у зв'язку з останніми подіями у Республіці Білорусь та у Російській Федерації. Відзначається, що внаслідок агресивної реакції Кремля весь Центральноєвропейський регіон опиняється під загрозою військової ескалації. Аналіз військово-політичної ситуації вказує на те, що вже в 2021 р. агресивний план РФ, подібний до агресії проти Грузії у 2008 р. та України у 2014 р., може бути реалізований у Центральноєвропейському регіоні, а його початком може стати спровоковане кремлівськими спецслужбами збройне протистояння в Білорусі. Військова аналітика країн НАТО вже з 2014 р. розглядає ймовірність військової агресії РФ проти країн Балтії, при цьому відзначається найбільш вразливе місце: прикордоння Польщі та Литви між Білоруссю та Калінінградською областю РФ – так званий «Суwalkський коридор» (Suwalki gap). Такою ж вразливою областю ймовірної нестабільності та бойових дій є ділянка кордону Білорусі та України. За умов окупації Криму та продовження неоголошеної війни на Донбасі гіпотетична агресія РФ в північно-західні області України ставить під загрозу саму українську державність. Така надважлива стратегічна загроза потребує невідкладних превентивних заходів.

Ключові слова: Україна; державна безпека України; агресія Російської Федерації; Центральна Європа; Російська Федерація; Республіка Білорусь.

MILITARY-POLITICAL THREATS IN CONNECTION WITH THE PROBABLE MILITARY ESCALATION IN THE CENTRAL EUROPEAN REGION

Anton BONDARENKO

Candidate of Historical Sciences,

research fellow of the Department of Military and Patriotic Education of RIUS

Annotation. The article analyzes the military-political threats to Ukrainian statehood in regard to political events in the Russian Federation and a possible military escalation in the Central

© Бондаренко А.

European region. It is noted that the Russian Federation authorities used the same strategy of regional destabilization with subsequent massive military intervention. The authoritarian Kremlin regime can protect itself exclusively with aggressive external policy and, finding itself on the rubicon of the loss of power, may resort to sharp destabilizing steps including the onset of a full-scale war in Central Europe. The geopolitical processes consisting of the latest events in the Republic of Belarus and the Russian Federation are analyzed. It is stated that as a result of the Kremlin's aggressive policy, the entire Central European region can be at risk of military escalation. Analysis of the military-political situation indicates that in 2021 a bold plan of the Russian Federation, similar to the aggression against Georgia in 2008 and Ukraine in 2014, may be implemented in the Central European region, the process probably initiated by the armed confrontation in Belarus provoked by the Kremlin's secret services. NATO military analysts have been considering the possibility of Russian military aggression against the Baltic states since 2014, with the most vulnerable point being the Polish-Lithuanian border between Belarus and Kaliningrad region of Russia, the so-called Suwalki Gap. The same vulnerable area of potential instability and hostilities is the border between Belarus and Ukraine. Under the conditions of the occupation of Crimea and the continuation of the undeclared war in Donbas, the hypothetical aggression of the Russian Federation in the North-Western regions of Ukraine threatens the Ukrainian statehood itself. Such a critical strategic threat requires urgent preventive action.

Key words: Ukraine; state security of Ukraine; aggression of the Russian Federation; Central Europe; Russian Federation; Republic of Belarus.

Об'єктом дослідження є агресивні експансіоністські дії кремлівської влади проти України та інших держав Центральної Європи. Предметом – загрози української державності у зв'язку з гіпотетичним посиленням провокацій Російської Федерації та можливим повномасштабним збройним конфліктом у Центральноєвропейському регіоні. Завданнями – проаналізувати загрози для української державності у зв'язку з гіпотетичним збройним конфліктом у Центральноєвропейському регіоні; визначити превентивні внутрішньополітичні та міжнародні заходи, необхідні для унеможливлення збройних провокацій та посилення державної безпеки України. У зв'язку з небезпекою подальшої військової ескалації дослідження є надзвичайно актуальним.

Вітчизняні дослідження, важливі для цієї статті, зосереджуються на політичному, ідеологічному, правовому аспектах агресії РФ на «пострадянському» просторі. У колективній праці дослідників

Національного інституту стратегічних досліджень Я. Бережного, І. Валюшко, Р. Власенко, Д. Горелова, В. Караваєва, А. Лепіхова, І. Павленка, В. Семененко, О. Снігир за загальною редакцією М. Розумного «Режим Путіна: перезавантаження – 2018» досліджується внутрішня та зовнішня політика Кремля, окреслено можливі сценарії агресивних дій на теренах колишнього СРСР та проаналізовано ресурси, що можуть бути використані для збереження нинішньої кремлівської влади [12]. Дослідниця О. Снігир розглядає подібності загарбницької політики РФ в Абхазії, Південній Осетії, Криму та на Донбасі [17]. В публіцистиці В. Заболоцького аналізуються нововведення в Збройних силах РФ, що відбулися після війни в Грузії 2008 р. [5]. І. Зельманович [6] та В. Паливода [8] розглядають «заморожені» конфлікти на теренах колишнього СРСР як кризи загальноєвропейської системи безпеки, не здатної їх подолати. З-поміж зарубіжних видань у дослідженні Ч. Діка

«Російські наземні сили спрямовані проти Заходу» [23] аналізуються реформи російських збройних сил, при цьому автор викриває сучасну військову концепцію РФ, спрямовану на короткотривалу операцію в межах територій колишнього СРСР. Важливим для нашої праці є звіт розвідки Естонії, в якому, зокрема, йдеться про загрози подальшої військової агресії РФ проти України [24].

**Аналіз збройної агресії
Російської Федерації проти країн
«пострадянського» простору
протягом 1991–2021 рр.**

Агресивне «відновлення СРСР» – єдиний метод існування нинішньої кремлівської влади, без нього вона неодмінно почне втрачати позиції, програючи новим цивілізаційним концепціям [17]. Для російської правлячої еліти це екзистенціальна загроза для виживання своєї «силової вертикалі» [24, р. 7]. Аналітичний розгляд дає можливість зробити висновки про певну однотипність агресивних дій Російської Федерації на теренах колишнього СРСР. Виокремлюється послідовність агресивних військово-політичних заходів, які умовно можна поділити на чотири стадії: 1) створення сепаратистського середовища на території майбутнього конфлікту; 2) розгортання внутрішнього конфлікту з маскуванням під громадянську війну; 3) військова операція штатних Збройних сил РФ; 4) подальше заморожування конфлікту [3, с. 234]. Військова концепція РФ зосереджена або на участь обмежених контингентів у довготривалих конфліктах (як це відбувається в Сирії), або на короткотривалі локальні війни в межах колишнього СРСР, де Збройні сили РФ проводять швидкі наступальні

дії з подальшим переходом до «замороження» конфлікту на власних умовах. Виразним свідченням цього є реорганізація силових структур, зокрема нова (бригадна) структура сухопутних сил армії Російської Федерації. Відмова від існуючої з часів СРСР дивізійної системи та взяття за основу більш маневреної бригадної структури свідчать про орієнтування РФ на швидкоплинні локальні війни і нездатність до протидії у великих військових конфліктах із сильним супротивником (для цього потрібна більш потужна дивізійна система) [23, р. 1].

Як аргументацію наведемо коротку аналітику компаративного зіставлення бойових дій у Грузії в 2008 р., на Донбасі у 2014 р., а також окупацію Криму у 2014 р. За сукупністю заходів (тривалістю активної військової операції, засобів, дій та складу залучених підрозділів) агресивні наступи військ РФ виглядають дуже подібними. В обох випадках приводом до прямого російського вторгнення була активізація дій збройних сил Грузії та України проти прокремлівських сепаратистських формувань. Ударні сили РФ на 70 відсотків комплектувалися на базі одних і тих самих бригад повітряно-десантних військ, сухопутних сил та морської піхоти [10]. Зрештою, аналогічні і результати: РФ примушує перейти на її умови та переводить конфлікт у «заморожений» стан [6; 8]. Принципова відмінність полягає лише в масштабах проведеної агресії – в серпні 2008 р. Грузію атакували військові сили, що чисельно в п'ять разів, а за кількістю танків – в 7–8 разів [10], переважали ті штатні військові сили (5 батальйонно-тактичних груп) [1], що вдерлися в Україну в серпні 2014 р. Враховуючи концентрацію військ на українсько-російському кордоні в

період липня – вересня 2014 р. [10], імовірним є те, що кремлівська влада розглядала можливість більш масштабного вторгнення та так званого «примушення до миру» Києва, як це відбулося в Грузії. Перебування Чорноморського флоту РФ в Криму стало фатальним фактором як під час агресії проти Грузії 2008 р., так і під час подій 2014 р. В операції по анексії Криму простежуються ті ж відзначені риси послідовних етапів ескалації конфлікту, окрім «гарячої» фази власне бойових дій. Фактично беззбройна задача позицій українською стороною пояснюється як політичною квалістю та нерішучістю тодішньої української влади, так і вкрай низькою обороноздатністю українських військ, знекровлених багаторічною корупцією. При цьому агресія в Крим виступає умовним сполучником між «п'ятиденною війною» в Грузії та бойовими діями на Донбасі. Показовим є те, що, крім 810 бригади морської піхоти, яка базувалась безпосередньо в Криму, анексія Криму здійснювалась військовими частинами, з'єднання яких брали участь як у війні 2008 р., так і в подальшому вторгненні на Схід України, зокрема підрозділами 7, 76 дивізій, 31 десантно-штурмової бригади ПДВ та 18 механізованої бригади сухопутних військ [7; 10; 16].

Криза авторитарних режимів у Російській Федерації та Республіці Білорусь.

Реакція кремлівського режиму

Після президентських виборів 9 серпня 2020 р. у Білорусі розпочались безпрецедентні масові акції протесту, що руйнують фундамент тоталітарного режиму [24, р. 10], та жорстока реакція з боку влади. В світлі цих складних

подій Кремлю де-факто вже на цей момент вдалося перетворити О. Лукашенка на залежну політичну маріонетку. В той же час російська влада має на меті встановити в Білорусі нового диктатора, що викликає занепокоєння у правлячого режиму О. Лукашенка [24, р. 14]. Показовими є заяви голови КДБ Білорусі І. Тертеля, які потрапили в засоби масової інформації 18 грудня 2020 р. І. Тертель заявив, що КДБ, армія та інші силові структури Білорусі готуються до «гарячої війни», «іноземної інтервенції під виглядом гуманітарної місії», яка, за його словами, має розпочатися навесні 2021 р. Голова білоруського КДБ звинуватив Польщу у нібито спробах «підризу ситуації» в Білорусі. Разом з цим І. Тертель назвав політичних опонентів О. Лукашенка «маріонетками російських ляхководів», а також заявив, що якщо в Білорусі буде домінувати Російська Федерація, це буде ударом по Україні [4].

Масові акції протесту в Російській Федерації, що розпочалися після арешту російського опозиціонера О. Навального, відображають системну кризу кремлівського режиму. Зростання внутрішнього політичного невдоволення останніх років призводить до питання, чи виникне найближчим часом у Російській Федерації ситуація, подібна до подій у Білорусі восени 2020 р. [24, р. 37]. Аналізуючи найбільш активні соціальні групи масових виступів у містах Російської Федерації взимку 2021 р. (студенти, молодь та інтелігенція), можна дійти висновку, що отруєння та арешт О. Навального – лише привід, а причини суспільного невдоволення полягають у багаторічному безправ'ї, зубожінні, зневірі громадян РФ та безкарності корумпованих функціонерів вищих ешелонів влади.

Реакція кремлівського режиму на внутрішню кризу та ситуацію у Республіці Білорусь очікувана та передбачувана: очевидним є те, що домінуючою стратегією захисту правлячого в РФ путінського режиму стане агресивна зовнішня політика. Військова аналітика Естонії відзначає, що з підвищенням внутрішньої напруженості кремлівські «еліти» починають використовувати ще більш радикальні рішення, ніж у минулі роки [24, р. 37]. Яскравим прикладом «перекладання» внутрішньої кризи РФ у зовнішньополітичний простір є події 2014 р., які в середовищі аналітиків одержали назву «кримського ефекту»: одним із найважливіших засобів агресивного захисту кремлівського режиму від можливих масових акцій громадянської непокорі в Російській Федерації стала військова агресія проти України, що призвело до анексії Криму та неоголошеної війни на Донбасі [2]. Оскільки на початок 2021 р. градус протестних настроїв у Російській Федерації значно посилюється, можна передбачити й ще більш масштабні агресивні дії режиму, що задля власного збереження може піти на розв'язання повномасштабної війни вже найближчим часом.

Стратегічні загрози для України та інших країн Центрально-європейського регіону

Аналітичні дослідження виокремлюють п'ять геополітичних областей інтересів та впливів кремлівського режиму: Південно-Східна та Центральна Європа, Близький Схід та Північна Африка, Далекосхідний та Тихоокеанський регіони, Субсахарська Африка та Латинська Америка, Арктика [12, с. 206–244]. Окремою графою експансійного впливу РФ

дослідники виокремлюють контроль над пострадянським простором [12, с. 244–275]. З огляду на ряд обставин найбільш імовірною геополітичною областю майбутніх агресивних провокацій режиму РФ та гіпотетичного повномасштабного військового конфлікту може стати саме Центральноєвропейський регіон, у першу чергу Україна, Білорусь та Прибалтика. Так, згідно зі звітом розвідки Естонії, стратегічними пріоритетами Кремля є найближчий пострадянський європейський регіон, де Україна і Білорусь знаходяться під найбільшою загрозою [24, р. 6]. Виокремимо три найбільш важливі фактори:

- події в Україні у 2013 – на початку 2021 рр. та протестні виступи у Республіці Білорусь у 2020 – на початку 2021 рр. виводять Україну та Білорусь у незалежні від кремлівської влади політичні гравці, а також сприяють аналогічним протестним свободолюбним суспільним настроям у самій Російській Федерації;

- Центральноєвропейський регіон для кремлівського режиму – територія посиленої важливості, оскільки одночасно є областю агресивних геополітичних інтересів та впливів РФ (з-поміж п'яти областей) та у східній частині становить надважливий європейський сегмент пострадянського простору;

- нова бригадна структура сухопутних сил армії РФ зорієнтована на швидкоплинні локальні війни на пострадянському просторі.

Таким чином, пострадянські країни Центральної та Східної Європи – Україна, Білорусь, Молдова, країни Балтії – перебувають під найбільшою загрозою гіпотетичного військового конфлікту. В агресивних планах Кремля ці країни складають «буферні зони» щодо

Заходу [12, с. 206]. Окресливши геополітичний регіон гіпотетичної агресії РФ, можна локалізувати найбільш імовірну точку його початку. Ряд факторів свідчить, що «точкою відліку» гіпотетичної повномасштабної війни у Центральноєвропейському регіоні є Республіка Білорусь з подальшою військовою ескалацією у Балтійському регіоні та у Північно-Західній Україні. Відзначимо, що вже з 2014 р. аналітиками країн НАТО інтенсивно розглядалася можливість військової агресії РФ в країні Балтії. Так, протягом останніх років аналітичні звіти країн Балтії зосереджувалися на загрозах від РФ у військовій, економічній та інформаційній сферах, при цьому найбільш вірогідне розгортання агресії в регіоні пов'язувалося з Республікою Білорусь. Це зумовлено всебічним, зокрема і військовим, партнерством режиму О. Лукашенка з РФ. Так, між Російською Федерацією та Республікою Білорусь було укладено 35 міжнародних угод з реалізації координації спільної діяльності у сферах військово-повітряних сил та протиповітряної оборони, військово-технічної співпраці, військової розвідки, об'єднання систем Регіонального угруповання військ Республіки Білорусь та Російської Федерації, зокрема щодо інформаційного забезпечення військової співпраці регіональної системи протиповітряної оборони та спільного використання об'єктів військової інфраструктури [12, с. 262]. Військове вторгнення РФ до Білорусі аналітики пов'язували саме з масовими акціями громадянської непокори, що зумовлять перетворення О. Лукашенка на повністю залежного від Кремля, що фактично відбулося протягом осені 2020 р.

Аналогія до вітчизняних подій 2013–2014 рр. та огляд багаторічних

військових заходів Російської Федерації підтверджують саме такий план кремлівського режиму. Так, ще в 2009 р. сценарій російсько-білоруських військових навчань мав назву «Прорив», під час їх проведення відпрацьовувалася масована атака та сполучення груп військ з Калінінградської області РФ та Гродненської області Білорусі. Подібний же сценарій у 2013 р. був легендою на спільних російсько-білоруських військових навчаннях «Захід – 2013» («Запад – 2013»), де умовний супротивник був визначений як «незаконні збройні формування». Ці навчання показували тим, що відпрацьована на них оперативна побудова була майже ідентично відтворена та використана в 2014 р. проти України [10]. Так само на навчаннях «Захід – 2017» підрозділи збройних сил РФ та Білорусі відпрацьовували саме наступальні дії, що відзначали, зокрема, і українські військові спостерігачі. Зрештою, 14.09.2020 – 25.09.2020 відбулися чергові спільні російсько-білоруські військові навчання, які позиціонувались як заходи у зв'язку з «політичною кризою» у Білорусі. На сьогодні безсумнівним є таємна присутність військових з'єднань РФ у Білорусі. Станом на початок 2021 р. військові аналітики відзначають повну інтеграцію білоруських збройних сил у військову систему Російської Федерації [24, р. 53–58]. Заплановані на вересень 2021 р. стратегічні російсько-білоруські навчання «Захід – 2021» мають відверто атакувальну легенду, що доволі сильно контрастує зі звичайною «ширмою» маневрів минулих років, коли офіційною програмою слугувала канва «антитерористичної операції». Зокрема, навчання «Захід – 2021» будуть відбуватися як у Білорусі, так і на території РФ. Заплановане

відпрацювання тактики боїв у містах, вертикальних охоплень силами повітряних десантів, дій підрозділів у відриві від головних сил, проведення глибоких рейдів та оминання сил противника, тобто виключно наступальні дії, які можна порівняти з концепцією «бліцкригу» часів Другої світової війни [18]. Генеральний штаб України вже відзначив, що під прикриттям підготовки до навчань «Запад – 2021» РФ стягує до кордонів з Україною значні військові сили. Станом на 30 березня 2021 р. на територіях Брянської та Воронежської областей РФ та в межах окупованих Донбасу і Криму перебувають 28 батальйонних тактичних груп (БТГ) Російської Федерації, і вже найближчим часом кількість військ може бути збільшена ще на 25 БТГ, що у сукупності з наявними розгорнутими силами створює загрозу військовій безпеці України [14]. За умов продовження неоголошеної війни на Донбасі гіпотетично агресія Кремля з території Брянської області РФ та південних областей Білорусі у Північно-Західні області України є вкрай загрозливою і становить небезпеку самій українській державності.

Аналітики НАТО ще в 2015–2016 рр. визначили найбільш вразливу ділянку у Балтійському регіоні – прикордоння Польщі та Литви, так званий «Сувалкський коридор» (англ. Suwalki gap) протяжністю 104 км, що є географічним сполученням між Калінінградською областю РФ та Білоруссю. У 2017 р. керівництвом НАТО була розроблена та впроваджена концепція стримування Кремля від можливої гібридної агресії в Балтійський регіон. Зокрема, у червні 2017 р. відбулися військові маневри «Залізний вовк» (лит. Gelezinis Vilkas 2017), у яких були задіяні військовослужбовці

з дев'яти країн НАТО. З 2017 р. сили Альянсу розташували бойові групи відповідно до штатного розкладу батальйону НАТО в Польщі, Литві, Латвії та Естонії. Особовий склад укомплектований солдатами з різних країн НАТО, що має забезпечити безпосередню реалізацію відповідного пункту статуту, за яким атака проти однієї країни є атакою проти всіх членів Альянсу [9; 15]. Очевидно, що ці заходи значною мірою зменшують загрозу агресії РФ проти країн Балтії, як відкритої, так і прихованої під мілітарні угруповання без розпізнавальних знаків. У той же час питання безпеки України не вирішене: без досягнутих превентивних заходів безпеки та укладення взаємних зобов'язань з Литвою, Польщею, Фінляндією та іншими балтійськими союзниками наша держава, маючи потужну групу військ супротивника в окупованому Криму та заморожений збройний конфлікт на Донбасі, може опинитися перед загрозою ворожих провокацій з північного геополітичного напрямку по всій лінії українсько-білоруського прикордоння.

Отже, протягом 1991–2020 рр. владою Російської Федерації використовувалась однотипна стратегія регіональної дестабілізації з подальшим масованим військовим втручанням. У зв'язку з останніми подіями в Білорусі, що відбуваються після президентських виборів 9 серпня 2020 р., та внутрішньополітичною ситуацією у Російській Федерації ризики агресивних дій Кремля значно посилюються і весь Центральноевропейський регіон опиняється під загрозою військової ескалації. Події останніх років, зокрема «кримський ефект» та вторгнення на Схід України у 2014 р., яскраво свідчать, що авторитарний

кремлівський режим задля захисту своїх інтересів буде провадити виключно агресивну зовнішню політику. Опинившись на рубіконі втрати влади, керівництво РФ може вдатися до різних дестабілізуючих кроків включно з розв'язанням повномасштабної війни на «пострадянському» просторі. Вже протягом 2021 р. агресивний план РФ, подібний до агресії проти Грузії у 2008 р. та України у 2014 р., може бути реалізований у Центральноєвропейському регіоні, а його початком може стати спровоковане кремлівськими спецслужбами збройне протистояння в Білорусі. Початком цих подій можуть стати заплановані на вересень 2021 р. стратегічні російсько-білоруські навчання «Захід – 2021» («Запад – 2021»), що мають відверто агресивну нападницьку легенду. На березень 2021 р. відзначається, що під прикриттям підготовки до навчань «Захід – 2021» РФ стягує до кордонів з Україною значні військові сили. Військова аналітика країн НАТО вже з 2014 р. розглядає ймовірність військової агресії Кремля проти країн Балтії, при цьому відзначається найбільш вразливе місце – прикордоння Польщі та Литви між Білоруссю та Калінінградською областю РФ. Такою ж вразливою областю ймовірної нестабільності та бойових дій є ділянка кордону Білорусі та України. За умов окупації Криму та продовження неоголошеної війни на Донбасі гіпотетична агресія Російської Федерації в північно-західні області України ставить під загрозу саму українську державність. Ця надважлива стратегічна загроза потребує невідкладних превентивних заходів. Зокрема, такими заходами можуть бути: внутрішньополітичні – створення аналітичного центру, до складу якого мають

увійти військові спеціалісти та аналітики для постійного моніторингу ситуації, розробки та корекції стратегії превентивних дій, а також перевірки обороноздатності України у Північно-Західному регіоні; зовнішньополітичні – ініціювання та створення постійно діючої аналітичної робочої групи за участю України та представників країн-союзників у Балтійському регіоні: Литви, Польщі, Латвії, Естонії, Швеції та Фінляндії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз бойових дій в районі Іловайська після вторгнення російських військ 24–29 серпня 2014 року. *Міністерство оборони України*. Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.mil.gov.ua/news/2015/10/19/analiz-illovausk--14354/> (дата звернення: 09.02.2021).
2. Антиутопия Россия-2021: нищета, мор, терор, война? *Радио Свобода*. URL: <https://www.svoboda.org/a/31026598.html> (дата звернення: 02.02.2021).
3. Бондаренко А. Військова тактика агресора: п'ятиденна війна в Грузії, бойові дії в Україні, Сувалкський коридор. *Українознавство*. 2019. № 4 (73). С. 224–240.
4. Глава КДБ Білорусі заявив про підготовку до «гарячої війни». *LB.ua*. URL: https://lb.ua/world/2020/12/18/473354_glava_kdb_bilorusi_zayaviv_pro.html (дата звернення: 02.02.2021).
5. Заболоцький В. Головна ударна сила Путіна. *Тиждень.ua*. URL: <https://tyzhden.ua/World/227206> (дата звернення: 24.12.2020).
6. Зельманович І. «Заморожені» конфлікти на пострадянському просторі як вияв інституційної кризи політики ЄС. *Прикарпатський вісник НТШ*. Думка. 2016. № 3. С. 127–135.
7. К захвату Крима РФ начала готовится после распада СССР – ГУР. 22.02.2016. *ЛИГА.Новости*. URL: https://news.liga.net/politics/news/k_zakhvatu_kryma_rf_nachala_gotovitsya_posle_raspada_sssr_gur (дата звернення: 04.02.2021).

8. Паливода В. «Заморожені» конфлікти на пострадянському просторі як виклик європейській безпеці. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/zamorozheni-konflikti-na-postradyanskomu-prostori-yak-viklik-evropeyskiy> (дата звернення: 14.02.2021).
9. Плотникова А. «Железный волк» готов защищать Сувалкский коридор. *Голос Америки*. URL: <http://golos-ameriki.ru/a/ai-ron-wolf--militari-drills-in-lithuania/3907847.html> (дата звернення: 20.06.2020).
10. Полный доклад ГУР Минобороны о вооруженной агрессии РФ в отношении Украины в 2014 году. ИНФОГРАФИКА. *Цензор.Нет*. URL: https://censor.net.ua/photo_news/375635/polnyyi_doklad_gur_minoborony_o_voorujennoyi_agressii_rf_v_otnoshenii_ukrainy_v_2014_godu_infografika (дата звернення: 22.02.2021).
11. Річниця у фото: як у Криму підняли російські прапори. *BBC NEWS Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-43211436> (дата звернення: 27.02.2021).
12. Режим Путіна: перезавантаження-2018 / М. М. Розумний (заг. ред.), Я. В. Бережний, І. В. Валюшко, Р. В. Власенко, Д. М. Горелов, В. С. Караваєв, А. В. Лепіхов, І. А. Павленко, В. О. Семененко, О. В. Снігир. Київ: НІСД, 2018. 480 с.
13. Російські десантники у формі «Беркута» захоплювали Крим, дехто тепер на Донбасі. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/09/3/7036657/> (дата звернення: 03.09.2020).
14. Росія стягує війська до кордону з Україною – Хомчак. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/03/30/7288381/> (дата звернення: 30.03.2021).
15. Сальджунас В. Росія – Литва: шторм, що насувається. *Тиждень.UA*. URL: <https://tuzhden.ua/World/226922> (дата звернення: 27.02.2021).
16. Складена карта розташування Збройних сил Росії на території Криму. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/politika/aktualne-roztashuvannya-zbroynih-sil-rosiyi-na-teritoriyi-krimu-337418.html> (дата звернення: 01.03.2021).
17. Снігир О. Компаративний аналіз експансіоністської політики Росії у Придністров'ї, на Донбасі і в Криму та в Абхазії і Південній Осетії: паралелі та відмінності / Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка при МЗС. Центр міжнародних досліджень. URL: <http://da.mfa.gov.ua/news/analychna-zapyska-providnogo-fahivtsya-tsentru-mizhnarodnyh-doslidzhen-oleny-snigyr-komparatyvnyj-analiz-ekspansionistskoyi-polityky-rosiyi-u-prydnistrov-yi-na-donbasi-i-v-krymu-ta-v-abhaziyi-i-pivd/> (дата звернення: 27.02.2021).
18. Став відомий задум навчань РФ «Запад – 2021»: бій у містах спільно з армією Білорусі. *Defense Express*. URL: https://defence-ua.com/army_and_war/zapad_2021_stali_vidomimi_termini_ta_zmist_rosijsko_biloruskih_navchan-2663.html (дата звернення: 30.03.2021).
19. Сороківська-Обіход А. І. Історіографічні аспекти вивчення російсько-грузинської війни серпня 2008 року. *Військово-науковий вісник*. 2019. № 31. С. 225–242.
20. Тинченко Я. Чи були в ЗСУ шанси відстояти Крим. *Тиждень.UA*. URL: <https://tyzhden.ua/Politics/209517> (дата звернення: 15.02.2021).
21. Цыганок А. Война на Кавказе 2008: русский взгляд. Грузинско-осетинская война 8–13 августа 2008 года. 2-е издание. Москва: АИРО-XXI, 2011. 352 с.
22. Эстонская выведка: Беларусь ператварылася ў вайсковую акругу Расеі. *Радыё Свабода*. URL: <https://svaboda1.azureedge.net/a/31119846.html> (дата звернення: 01.03.2021).
23. Dick Ch. Russian Ground Forces Posture Towards the West. *Russia and Eurasia Programme. April 2019* / The Royal Institute of International Affairs. Chatham House. 17 p. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2019-04-04-Dick.pdf> (дата звернення: 01.03.2021).

24. International security and Estonia 2021. *Välisluureamet (Estonian Foreign Intelligence Service)*. URL: <https://www.valisluureamet.ee/pdf/raport/2021-ENG.pdf> (дата звернення: 01.03.2021).

25. Lachert J. Zamorožone konflikty w strefie postsowieckiej wyzwaniem dla bezpieczeństwa w Europie. *Warsawinstitute.org*. URL: <https://warsawinstitute.org/zamrozone-konflikty-w-strefie-postsowieckiej-wyzwaniem-bezpieczenstwa-w-europie/> (дата звернення: 14.03.2021).

REFERENCES

1. Analysis of Ilovaisk Fighting after the Invasion of Russian Troops on August 24–29, 2014. [online] *Ministry of Defence Ukraine. The Official Website*. Available at: <http://www.mil.gov.ua/news/2015/10/19/analiz-illovausk--14354/> [Accessed 9 Feb. 2021]. [in Ukr.]
2. Anti-Utopian Russia 2021: Poverty, Plague, Terror, War? [online] *Radio Svoboda*. Available at: <https://www.svoboda.org/a/31026598.html> [Accessed 2 Feb. 2021]. [in Rus.]
3. BONDARENKO, A. (2019). Military Aggression of the Russian Federation: The War in Georgia 2008, Annexation of Crimea and Military Actions in Ukraine, “Suwalki Gap”. *Ukrainoznavstvo (Ukrainian Studies)*. Vol. 4, pp. 224–240. [in Ukr.]
4. Minister of State Security of Belarus Declares Preparation for “Hot War” [online] *LB.ua*. Available at: https://lb.ua/world/2020/12/18/473354_glava_kdb_bilorusi_zayaviv_pro.html [Accessed 2 Feb. 2021] [in Ukr.]
5. ZABOLOTSKYI, V. Putin’s Main Shock Forces. [online] *Tyzhden.ua*. Available at: <https://tyzhden.ua/World/227206> [Accessed 24 Dec. 2020]. [in Ukr.]
6. ZELMANOVYCH, I. “Frozen” Conflicts on Post-Soviet Space as a Display of Institutional Crisis of EU Policy. *Prykarpatskyi visnyk NTSh. Dumka (Subcarpathian Edition of T. Shevchenko Scientific Society. A Thought)*, (3), pp. 127–135. [in Ukr.]
7. The Seizure of Crimea by the Russian Federation Has Been Prepared since the Disintegration of the USSR – Defence Intelligence (Feb. 22, 2016). [online] *LIGANews*. Available at: https://news.liga.net/politics/news/k_zakhvatu_kryma_rf_nachala_gotovitsya_posle_raspada_ssr_gur [Accessed 4 Feb. 2021]. [in Rus.]
8. PALLYVODA, V. “Frozen” Conflicts on Post-Soviet Terrain as a Threat to European Safety. [online] *National Institute for Strategic Studies*. Available at: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/zamorozheni-konfliktina-postradyanskomu-prostori-yak-viklik-evropeyskiy> [Accessed 14 Feb. 2021]. [in Ukr.]
9. PLOTNIKOVA, A. An “Iron Wolf” Is Ready to Protect Suwalki Passage. [online] *Golos Ameriki*. Available at: [golos-ameriki.ru http://golos-ameriki.ru/a/ai-ron-wolf--militari-drills-in-lithuania/3907847.html](http://golos-ameriki.ru/a/ai-ron-wolf--militari-drills-in-lithuania/3907847.html) [Accessed 20 Jun. 2020]. [in Rus.]
10. The Full Report of the Defence Intelligence about the Armed Aggression of the Russian Federation in Ukraine in 2014. INFOGRAPHICS. [online] *Censor.net*. Available at: https://censor.net.ua/photo_news/375635/polnyyi_doklad_gur_minoborony_o_voorujennoyi_agressii_rf_v_otnoshenii_ukrainy_v_2014_godu_infografika [Accessed 22 Feb. 2021]. [in Rus.]
11. Anniversary in Photos: How They Raised the Russian Flags in Crimea. [online] *BBC NEWS Ukraine*. Available at: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-43211436> [Accessed 27 Feb. 2021]. [in Ukr.]
12. ROZUMNYI, M., ed., et al. (2018). *Putin’s Regime: Reboot 2018*. Kyiv: NISS, 480 p. [in Ukr.]
13. Russian Soldiers in “Berkut” Uniform Captured Crimea, and Some of Them Are Now in Donbas. [online] *UKRAINSKA PRAVDA*. Available at: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/09/3/7036657/> [Accessed 03 Sept. 2020]. [in Ukr.]
14. Russia Mobilizes Troops on the Border of Ukraine – Khomchak. *УКРАЇНСЬКА* [online] *UKRAINSKA PRAVDA*. Available at: <https://www.pravda.com.ua/>

- news/2021/03/30/7288381/ [Accessed 3 Mar. 2021]. [in Ukr.]
15. SALDZHUNAS, V. Russia – Lithuania: An Approaching Gale. [online] *Tyzhden.ua*. Available at: <https://tyzhden.ua/World/226922> [Accessed 27 Feb. 2021]. [in Ukr.]
16. The Map of Russian Military Powers Location in the Territory of Crimea. [online] *TSN*. Available at: <https://tsn.ua/politika/aktualne-roztashuvannya-zbroynih-sil-rosiyi-na-teritoriyi-krimu-337418.html> [Accessed 01 Mar. 2021]. [in Ukr.]
17. SNIHYR, O. Comparative Analysis of the Russian Expansionist Policy in Transnistria, Donbas and Crimea, Abkhazia and Southern Ossetia: Parallels and Differences. [online] *Hennadii Udovenko Diplomatic Academy of Ukraine by the Ministry of Foreign Affairs. Center of International Research*. Available at: <http://da.mfa.gov.ua/news/analitychna-zapyska-providnogo-fahivtsya-tsentru-mizhnarodnyh-doslidzhenoleny-snigyr-komparatyvnyj-analiz-ekspanionistskoyi-polityky-rosiyi-u-prydnistrov-yina-donbasi-i-v-krymu-ta-v-abhazyi-i-pivd/> [Accessed 27 Feb. 2021]. [in Ukr.]
18. The RF Plan of “Zapad 2021” Training Disclosed: A Battle in Cities Together with the Belarusian Army. [online] *Defense Express*. Available at: https://defence-ua.com/army_and_war/zapad_2021_stali_vidomimi_termini_ta_zmist_rosijsko_biloruskih_navchan-2663.html [Accessed 3 Mar. 2021]. [in Ukr.]
19. SOROKIVSKA-OBIKHOD, A. (2019). Historiographical Aspects of Studying Russian-Georgian War in August 2008. *Viiskovo-naukovi visnyk* (Military-Scientific Bulletin), (31), pp. 225–242. [in Ukr.]
20. TYNCHENKO, Ya. Did the Ukrainian Armed Forces Have a Chance to Defend Crimea? [online] *Tyzhden.ua*. Available at: <https://tyzhden.ua/Politics/209517> [Accessed 15 Feb. 2021]. [in Ukr.]
21. TSYGANOK, A. *The War in the Caucasus in 2008: A Russian Point of View. Georgian-Ossetian War on August 8–13, 2008*. 2nd ed. Moscow: AIRO-XXI. [in Rus.]
22. Estonian Intelligence: Belarus Has Become a Military District of Russia. [online] *Радые Свабода*. Available at: <https://svobod1.azureedge.net/a/31119846.html> [Accessed 1 Mar. 2021]. [in Bel.]
23. DICK, Ch. Russian Ground Forces Posture towards the West. [online] *Russia and Eurasia Program. April 2019*. In: The Royal Institute of International Affairs. Chatham House, 17 p. Available at: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2019-04-04-Dick.pdf> [Accessed 1 Mar. 2021]. [in Eng.]
24. International Security and Estonia 2021. [online] *Välisluureamet (Estonian Foreign Intelligence Service)*. Available at: <https://www.valisluureamet.ee/pdf/raport/2021-ENG.pdf> [Accessed 1 Mar. 2021]. [in Eng.]
25. LACHERT, J. Frozen Conflicts in the Post-Soviet Zone as a Challenge to Security in Europe. [online] *Warsawinstitute.org*. Available at: <https://warsawinstitute.org/zamrozone-konflikty-w-strefie-postsowieckiej-wyzwaniem-bezpieczenstwa-w-europie/> [Accessed 14 Mar. 2021]. [in Pol.]